

■ להלכה, ספוג, אין מקנחים בו אלא אם כן יש לו בית אחיזה (ש"ע או"ח ש, כ, ז, ומשנ"ב שם; וראה ב"אה"ל שם ד"ה ספוג, בדין קינוח בספוג יבש).

בין קף ויבין קף נטל בשבת - כדן כלי שמלאכתו לאיסור, שמותר בטלטול לצורך גופו או מקומו (ריטב"א). ויש שכתב, שאם אין לו בית יד דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, אבל אם יש לו בית יד, שמותר לקנח בו, נחשב כלי שמלאכתו להיתר ומותר בטלטול גם מחמה לצל (פמ"ג שכ"א"א כב; וראה שפת אמת).

גְּמָרָא. מְסִיעֵה לִיהָ לְרַבִּי יוֹחָנָן וְכוּ' פִּירוּרֵין שְׁאִין פְּהֵן קְזִיתָ אָסוּר לְאָבְדֵן בְּיָד - ולכן נקטה המשנה לשון 'מעבידין', ולא 'זורקין' (רש"י). ויש שגורסים 'מוותר לאבדן', וראיית הגמ' לרבי יוחנן היא מדברי המשנה 'מפני שהוא מאכל בהמה', שמשמע שדינם כשאר מאכל בהמה, שמוותר לאבדו ביד (תוס' ד"ה פירוין; רשב"א; ריטב"א; ח' הר"ן). ■ להלכה, מותר לאבד פירוים שאין בהם כזית [ומכל מקום קשה לעניות] (ש"ע או"ח קפ, ד, וראה במשנ"ב שם, פרטים נוספים).

גְּרַעֲיֵינִין דְּתַמְרֵי אֶרְמִייתָא שְׂרוּ לְטַלְטוּלִינְהוּ הוּאִיל וְחִזְוִין אַגַּב אֶמְוִן, וְדִפְרַסְיֵיתָא אָסוּר - 'ארמייתא' הם תמרים רעים הראויים רק למאכל בהמה, ואף הגרעינים עומדים לכך מבעוד יום אגב התמרים עצמם, ולכן מותרים בטלטול גם כשהובדלו מן התמרים. ו'פרסייתא' הם תמרים טובים העומדים למאכל אדם ולא לבהמה, ולכן כשמבדיל מהם בשבת את הגרעינים [שבפני עצמם ראויים רק למאכל בהמה] הם נחשבים 'נולד', שעד עכשיו היו חלק מהתמרים העומדים למאכל אדם, ועכשיו עומדים למאכל בהמה (נ"פ רש"י ופסקי ר"ד). ועוד יש לפרש, ש'ארמייתא' הם תמרים שאין מתבשלים כל צרכם והאוכל שלהם נשאר דבוק לגרעיניהם, ולפיכך הגרעינים ראויים למאכל אדם ומותרים בטלטול. ו'פרסייתא', הם תמרים טובים המתבשלים היטב וכל האוכל שלהם נפרד מגרעיניהם, ולפיכך הגרעינים שאינם ראויים למאכל, אסורים בטלטול (רש"י לעיל כט, א ד"ה פרסייתא, וד"ה בארמייתא). ויש שפירש, ש'ארמייתא' הם תמרים שגרעיניהם רכים ונאכלים יחד עם התמר עצמו, ולכן מותרים בטלטול. ו'פרסייתא' הם תמרים שגרעיניהם קשים ואינם נאכלים עם התמרים, ולכן אסורים בטלטול (רי"ף נט, ב מדפי הר"ף). ובאופן נוסף פירש, ש'ארמייתא' הם תמרים קשים, שהבהמה אוכלת אותם עם הגרעינים, ולכן הגרעינים מותרים בטלטול. ו'פרסייתא', הם תמרים רכים, שאין הבהמה אוכלת אותם, ולכן הגרעינים אסורים בטלטול.

שְׂמוּאֵל מְטַלְטֵל לְהוּוּ אַגַּב רִיפְתָא - ואע"פ שלא הותר לטלטל מוקצה על ידי דבר היתר, שלא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד (לעיל קמב, ב), זהו דוקא כשמטלטל את גוף האיסור על ידי דבר היתר שמונח עליו, ובזה לא התירו אלא למת בלבד, אבל כאן מטלטל את גוף ההיתר, שעל גביו הניח את הגרעינים המוקצים, ובזה התירו בכל דבר (רמב"ן; רשב"א; ח' הר"ן). ואין ההיתר נעשה בסיס לדבר האסור, משום שהניח עליו את המוקצה רק כדי לזרוקו על ידו, ולא כדי שישמש לו כבסיס (שם; וראה לעיל ד"ה מסלק, כללים נוספים בדין בסיס). ויש שפירש, שדוקא כשהיה אפשר לטלטל את המוקצה מבעוד יום, לא התירו לטלטלו על גבי היתר אלא במת בלבד, אבל בגרעינים, אי אפשר היה לטלטלם מבעוד יום, ולכן התירו לטלטלם אגב היתר (תוס' ד"ה רבא).

הָתָם פִּיּוֹן דְּמַסְרַח דְּעֵתִיָּה עֲלוּיָהּ מְאָתְמוּל - כיון שידע שבני המעיים יסריחו, דעתו מבעוד יום לתיתם לחתול ביום טוב, ואינם מוקצה (רש"י), ונמצא שאף שנשחט האווז ביום טוב, מ"מ מועילה דעתו מערב יום טוב לתיתם לחתול ואינו נחשב נולד, אולם לשאר הראשונים שהובאו לעיל קמב, ב ד"ה האמר, דין זה הוא דוקא כשנשחט האווז בערב יום טוב).

מְשֻׁנָּה. מְסַלֵּק אֶת הַטְּבֵלָא בְּלָהּ וּמְנַעְרָה - ואין הטבלה נאסרת בטלטול מדין בסיס לדבר האסור, משום שיש עליה גם אוכל, ונעשית בסיס לדבר האסור והמוותר (תוס' ביצה ב, א ד"ה בית הלל, בתירוץ שני). ועוד, שאינו נחשב 'מניח' את המוקצה על הבסיס, שהרי אינו חושש היכן יפלו העצמות והקליפים (תוס' שם, בתירוץ שלישי). ויש שפירש, משום שכאשר הניח את העצמות והקליפים על הטבלה, היה בדעתו לטילם ממנה בשבת (תוס' לעיל נא, א ד"ה או, בשם ר"ת, ותוס' ביצה שם בשמו). ויש שפירשו, שאינה נעשית בסיס משום שהעצמות והקליפים הונחו עליה באמצע השבת, וגם דעתו לסלקם ממנה (רשב"א; ח' הר"ן). ויש שפירש, שאין הבסיס נאסר אלא כשיש למוקצה שעליו חשיבות קצת, אבל עצמות וקליפים שאינם חשובים, אין הטבלה נאסרת מחמתם (רשב"א ביצה שם).

ומה שהתירו לסלק את הטבלה ולנערה במקום אחר, ולא הצריכו לנערה במקומה [כדן מעות שעל הכר, שמונע את הכר במקומו (לעיל קמב, ב)], משום שמדובר באופן שצריך להשתמש במקום הטבלה ואינו יכול לנער לשם את העצמות והקליפים. ועוד יש לפרש, שהעצמות והקליפים דינם כגוף של רעי, ולכן אין צריך לנערם במקומם (רשב"א).

■ להלכה, עצמות שראויות לכלבים, וכן קליפות שראויות למאכל בהמה, ופירוים שאין בהם כזית, מותר להעבירם מעל השולחן. ואם אין הקליפות ראויות למאכל בהמה, אסור לטלטלן, אלא מנער את הטבלה והן נופלות (ש"ע או"ח ש, כז, וראה פרטים נוספים במשנ"ב שם מהד"ד דרשו, ובארוחת שבת פי"ט הע' קצו).

ספוג, אם יש לו עור בית אחיזה מקנהוין בו ואם לאו אין מקנהוין בו - שכשאוהזו בידו, נסחט בין אצבעותיו (רש"י; רבינו חננאל; ר"י מלוניל; מאי"י). וסחיטתו אסורה משום כיבוס שהוא תולדת מלבן (רמב"ם שבת כב, טו), ויש שפירש, שמדובר בספוג הטבול בשמן [שאינו ליבון בסחיטתו], וסחיטתו אסורה משום מפרק, שהוא תולדת דש (תוס' כתובות ו, א ד"ה האי).

ואם יש לו בית אחיזה מותר, שאוהזו בבית האחיזה ואינו נסחט (רמב"ם שם), והקינוח עצמו מותר, שאפשר שלא יסחוט, וגם אם יסחוט אין כוונתו לכך ואינו פסיק רישיה (נ"פ משנ"ב שם, מז, וחתם סופר להלן ע"ב). ויש שפירש, שעצם הקינוח אסור משום סוחט, ומכל מקום אם יש לו בית אחיזה מותר, משום שדומה לכלי מלא מים שמריק את המים ממנו (ראב"ד שם), ומטעם זה אינו דומה למכבס (לבוש או"ח ש, כז). וכמו כן אינו נחשב מפרק, משום שכשיש לו בית אחיזה נחשב שמייוחד לספוג לתוכו מים ולחזור ולסחוטם ממנו, ולכן אין המים הנספגים בו בטלים לגביו (הזו"א או"ח נ, ה, וכן במבואר בשו"ע הרב שם, כג, שטעמו של הראב"ד הוא לענין מפרק. וממה שפירשו את דברי הראב"ד רק לענין מפרק, משמע שנקטו בדעתו כדברי התוס' ה"ל שהספוג טבול בשמן ולא במים, ולכן אין בו אלא משום מפרק ולא משום מלבן, וכ"כ בשו"ת יעון ויסוף או"ח קעא).